

AZ ÁLLATVILÁG

= ÁLLATTANI, VADÁSZATI =
• ÉS HALÁSZATI FOLYÓÍRAT •

LAPTULAJDONOS:
PETE CSONGOR

SZERKESZTŐ:
CSIKI ERNŐ

REICHL
KÁLMÁN.

1909. évfolyam. ++++++ Augusztus 15. ++++++ 4. füzet.

Megjelenik kéthavonként. — Előfizetési ára egy évre 5 korona.

TARTALOM:

	Oldal
<i>Dr. Szilády Zoltán: Hagenbeck és az állatvilág</i>	53
<i>Sólyom: A számár</i>	64

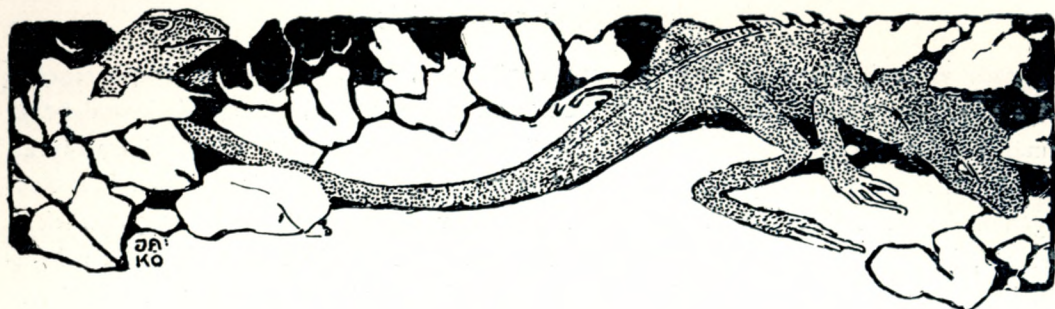
Kisebb közlemények:

Egy agár időszámítása.....	68
Magyar kutató Afrikában	68
Javítandók	68
Előfizetési felhívás	68
Hirdetés a borítékon.	

*«Az Állatvilág» kiadóhivatala: Budapest, VII., Damjanich-utca 36., a
hová az előfizetési díj (évenként 5 korona) is küldendő.*

Kérjük t. előfizetőinket, sziveskedjenek a folyó évi előfizetési díjat mielőbb beküldeni, hogy a folyóirat szétküldésében fennakadás ne legyen.

Kérjük e számot érdeklődő ismerőseinek megmutatni, vagy figyelmüket folyóiratunkra felhívni. Mutatványszámot szivesen küldünk.

HAGENBECK ÉS AZ ÁLLATVILÁG.

Írta: DR. SZILÁDY ZOLTÁN.

KI NE HALLOTTA volna ezt a nevet: HAGENBECK. Gyermekkorom legkedvesebb emlékei fűződnek ehhez a névhez. Mikor az állatkert, vagy az állatseregletek csodáit bámultam és megkérdeztem, ki hozta ide ezeket olyan messziről, — a felelet ez volt: HAGENBECK.

Mikor a messze idegen országok feketebőrű népeit először bámultam meg a budapesti állatkertben, akkor is az ő nevét emlegették.

És méltán. Hogy Európa művelt népe a messze idegen országok lakosságával és állatvilágával közvetlenül is megismerkedhetett, abban senkinek sincs akkora érdeme, mint HAGENBECK KÁROLY-nak. Európa legnagyobb állatkereskedését ő teremtette meg a múlt században. Szervezett néprajzi karavánokat, hogy a vadon élő népeket bemutatassa a művelt országok nagy városaiban. Volt czirkuszigazgató és állatidomító és ő alapította meg a legkorszerűbb állatkertet, a stellingeni híres «állatparadicsomot» Hamburg mellett.

Legújabbán emlékiratait adta ki díszes könyv alakjában.* Változatos, küzdelmes élete és az állatokon tett megfigyelései megérdemlik, hogy ebből az érdekes könyvből elmondjunk és képekben is bemutassunk egyet-mást.

Az állatvilág szeretetét HAGENBECK atyjától örökölte, a ki Hamburgban halkereskedő volt. Halászhajók gyakran hoztak neki egy-egy fókát, vagy egyéb tengeri állatot, a mit ő mutatványos bódéjában kiállított és ez lassanként jövedelmező mellékfoglalkozása lett. Megvette a kikötőbe érkező hajósoktól az idegen országokból hozott eleven ritkaságokat és azokkal kereskedni kezdett. Mikor az új üzlet teendőit már nem győzte, átadta azt akkor 13 éves Károly fiának. Az ifjú bámulatos ügyességgel és akaraterővel kezd munkához, eleinte atya és testvérei segítségével és a mit az iskolában meg nem tanulhatott, arra megtanította őt az élet.

Hogy milyen kitartó szívóssággal tört át hivatása minden nehézségén, annak szép példája a következő eset.

Egy napon táviratot kapott CASSANOVÁ-tól, a híres Afrika-utazótól, a kitől már

* CARL HAGENBECK: Von Tieren und Menschen. Erlebnisse und Erfahrungen. Berlin, 1908.

többször vásárolt állatokat, hogy siessen segítségére, mert ő súlyosan megbetegedve várja nagy karavánnal Suezben. HAGENBECK azonnal odautazik, bőséges baksissal békét csinál a lázongó karavánvezetők közt, a kik titokban már CASSANOVA kirablására készültek. Aztán megegyezésre jut a haldoklóval, a ki az állatok vételárát Bécsben lakó feleségének küldi. Mikor az Alexandriába induló vonatra beszállanak, megszöknek a struczai. Egy hű szolgálja azonban ügyes fogással segít a bajon. Utánuk hajtja a karaván kecskéit. Az elszabadult madarak nem szaladtak messzire és megszokott állattársaik láttára, a kikkel hetek óta együtt vándoroltak, önként visszafordultak.

De itt kezdődött csak a baj. A vonatvezető a forró sivatag közepén, egy állomáson lekapcsolta az ő kocsijait és tovább ment azzal a kijelentéssel, hogy a mozdony nem bírja elhúzni azt a tömérdek állatot. Most eszébe jutott a bécsi császári múzeumnak egy meghatalmazó levele, a melyet CASSANOVÁ-tól kapott. Ennek a felmutatásával új mozdonyt kapott az állomásfőnöktől és így tovább is indulhattak. De a mozdonyvezető részeg volt és a vonatot örületes gyorsasággal vezette. A kocsikra áradó szikraeső meggyuladással fenyegette az állatok alomszalmáját, a mit mind ki kellett dobálni. A rettenetes rázóadás és a túrhetetlen hőség már-már végzetes szerencsétlenséggel fenyegette a feldühödött állatokat, a víztartó edények is összetörték és a szomjúságon nem lehetett segíteni, mikor váratlanul föltűntek a látóhatáron Alexandria házai. Most már csak az átrakodás és a tengeren való átkelés nehézségei következtek. Ennyi bajjal és fáradsággal járt az első nagy állatsereglet bevonulása Európába.

Évek múltán, mikor már az állatkereskedés fejlődése tetőpontjára ért, azt kezdte tapasztalni HAGENBECK, hogy az állatkeretek túlszűfolttsága és egyéb okok miatt az állatkereslet föltünően megakad. De ez nem vette el vállalkozó kedvét. Csak újabb erőforrásokat keresett. Ekkor kezdte el néprajzi mutatványait. Közvetítői útján szingáliaiakat, majd lappokat, tűzföldieket, nubiaikat, eszkimókat, szomáliakat, indusokat, kalmúköket és ceyloniaikat hozott Európába. Ezek a népcsoportok magukkal hozták házi állataikat, sátraikat, eszközeiket és városról-városra járva híven bemutatták eredeti szokásaikat, ügyességeiket, táncaikat, hadakozásukat, ünnepeiket, egyszóval otthoni életüket. Ötven-, hetven- s néha még kilenczvenezer látogatója is volt egy-egy napon ezeknek a tanulságos látványosságoknak, a melyek nagy vagyont szereztek HAGENBECK-nek akkor, mikor kedves állatkereskedése alig jövedelmezett.

A népcsoportok látogatása után nála maradt elefántcsorda célszerű fölhasználása kedvéért czirkuszt szervezett és később kísérletet tett az állatszelistéssel is. Hosszas tapasztalás után arra a meggyőződésre jut, hogy «az állatok is csak olyan lények, mint mi és az ő intelligenciájuk nem lényegében, hanem csak foka és erőssége szerint különböző a mienktől». Ez a gondolat vezeti HAGENBECK-et az erőszaknélküli idomítás eszméjére. Új módszere meglepően bevált. Ennek első tűzpróbája a chikagói kiállítás volt, a hol óriási költséggel és fáradsággal szervezett zoológiai czirkuszát bemutatta.

Már előkészületei közben is nagy károkat okozott neki az állatai közt kiütött kolera és az emiatt bekövetkezett vesztégzár. De a legkellemetlenebb meglepetés a megnyitás napján érte. Sógora, a ki az ő utasításai szerint az állatok idomítását vezette,

hirtelen tifuszba esett. A biztos bukás elől csak egy vakmerő elhatározás menthette meg. Maga mellé vette az idomításban rendszerint segítő szolgát és belépett vele, most először, a ketreczbe. Akarata és bátorsága most is győzött. Minden sikerült.

Azt is megtanulhatjuk HAGENBECK-től, hogy az állatok megfogása a szabadban sokkal bajosabban megy, mint a hogyan azt a majomról és az enyves csizmáról, meg az oroszlánról és az orra elé tartott paprikáról szóló anekdotákból képzeljük.

A csapatoson járó zsiráfokat, antilópokat és a majmok egyes fajait hajtókkal fogják, úgy hogy az üldözött csapatból elmara-
dozó gyöngébb, fiatalabb példányokat bekerítik. Az elefántok és orrszarvúk fogása sokkal veszélyesebb, mert ezek dühösen védelmezik fiaikat, a melyeket többnyire csak a szülők élete árán lehet elfogni. A vizilovat szigonynyal fogják, mint a benszülöttek. A szigonynál fogva kivonszolják őket a partra és a bőrükön ejtett seb csakhamar begyógyul. A majmoknak csalétket, szerencsenkölest szórnak föl ivóhelyük mellé. Mikor már oda-
szoktak és a csalétket gyanutlanul elfogyasztják, akkor a vadászok rejtett

Hagenbeck Károly.

kalitkát tákolnak az etetőhelyre növényrostokból és karókból, csapóajtóval. Mikor a páviáncsapat bevonult, rendszeren a vén hímek járnak elől, akkor a lesben álló vadász egy elrejtett kötéllel lerántja a csapóajtót. A kelepczébe került állatok lefogása horgas karókkal és a szállító ketreczekbe való áthurcolása még ezután is sok és kemény munkát ad, mert a páviánhímek hatalmas fogzatukkal védekeznek.

A legalkalmasabb vadászterület Keleti-Szudán. Nemcsak azért, mert sok és sokféle állata van, hanem azért is, mert népei gyakorlott vadászok és állatfogók. Némely törzs lóháton, egyetlen karddal közelíti meg a vadat és üldözés közben hátsó lába

Struczok a hóban.

Akhilles-inát szeli ketté. Egész életük csupa vadászkaland és ritka közöttük az olyan férfi, a ki nem a vadállat karmai és fogai közt végzi életét.

De még az összefogdosásnál is nagyobb föladat az állatok elszállítása a legközelebbi kikötőbe. Nagy kecskenyáj kíséri ilyenkor a karavánt, hogy a fiataloknak mindig friss tejet adhassanak, a nem tejelő állatokat pedig a ragadozók táplálására levághassák. És a legjobb igyekezet mellett is az állatoknak legalább fele elpusztul az út alatt az éhség, vagy a szomjúság, vagy a tűrhetetlen hőség miatt.

A rinocerosz könnyen megszeliidül és kezes bárány módjára kíséri a karavánt. De annál több baj van a dühös vizilóval, a mely csak erősen megkötözve szállítható el. A vénekkal még így sem tudnak boldogulni. A fiatalokat rendszeren veremmel fogják, a melyet az ő mindennapi útjokon állítanak föl. A vizilómama rendszerint előre bocsátja fiát, hogy jobban vigyázhasson rá. Csendesen czammog utána, de mikor észreveszi, hogy az ő háromszáz kilós kicsikéje eltűnik a veremben, rémülten tova iramodik. Megtörtént egy ízben, hogy az elriadt óriás csak néhány lépésig bírta szive nagy bánatát s nem messze a veremtől holtan rogyott össze.

Ugyanilyen érzékeny szívű állat lehet a délafrikai pusztaságok óriása, a jávorantilóp. Ezt is hajtóvadászattal fogják. De a csordától elmaradó borjak csak körülményes eljárással maradnak életben a vadász birtokában. Mikor az izzadástól habzó, halálra rémült állatokat utoléri, vastag pokróczot borítanak rájuk, lefektetik őket és altató szert főcskendeznek a bőrük alá. Ennek a hatása alatt alusznak és pihennek másnapig. Mikor fölbrednek, megkötözött teheneket állítanak melléjük és az árvák csakhamar megszokják új anyáikat. E nélkül a művelet nélkül pár óra alatt megöli őket a rémület, vagy a végső kimerülés.

HAGENBECK hozatta Európába az első vadlovakat is (*Equus Przewalskii*), a melyek három színváltozatban élnek a Kobdo folyó vidékén khinai Mongoliában. Odaküldött

utazója, GRIEGER, érdekes kalandokat beszél el a csikók elfogásáról és fölneveléséről. Talán a legegyszerűbb föladatnak mondható a kigyók fogása, mert ezek, ha egészben elnyelt áldozatukkal jóllaktak, hosszú ideig mozdulatlanul hevernek és ilyenkor ártalmatlanok. Az éjjeli hidegtől megdermedt állapotukban is könnyen elfoghatók és a benszülöttek, a kik buvóhelyeiket jól ismerik, rendszeren a reggeli órákban keresik föl őket földalatti üregeikben.

A fogságban még a legveszedelmesebbnek tartott ragadozókat is könnyű megszelídíteni helyes neveléssel, különösen, ha fiatal korukban kerültek fogságba. A rosszindulat, az alattomoság, az alkalmilag kitörő vad természet csak a laikusok képzeletében jellemzi a ragadozókat. HAGENBECK sohasem tapasztalta nagy vadjain ezeket a tulajdonságokat, sőt az oroszlánok és tigrisek közt találta föl legjobb barátait, a melyek idegen kezekbe kerülve, évek multán sem feledték el gazdájukat és örvendezve üdvözölték őt, ha ketreczükhöz közeledett és vidáman doromboltak neki, ha őket megsimogatta. Egy kedves oroszlánját egy izben maga szabadította meg benőtt karmaitól a nélkül, hogy a fájdalmas operáció alatt meg kellett volna kötözni.

Volt nála egy izben két fiatal oroszlán, a melyek már kölyök korukban szoros barátságot kötöttek egy majommal, a melylyel egyszerre kerültek fogságba. Évekig éltek együtt hárman a legjobb viszonyban, mígnem egy napon a szegény majom saját hibájából tragikus véget ért. Etetés közben elvett egy csontot az állatok királya elől, a ki fölindulásában agyoncsapta őt. De a rémes tettet illő megbánás követte és a két oroszlán keserves nyivákolással siratta napokig az elhunyt játszótársat.

Elefántok a stellingeni állatkertben.

A felnőtt állapotban fogott ragadozók idomítása sokkal nehezebb, majdnem lehetetlen. Megszelidülnek ugyan, de betanításra alkalmatlanok. Az emberre nézve csak akkor veszélyes az idomított állatok között való tartózkodás, mikor a szerelem időszaka beköszönt. A sivatag királya ilyenkor annyira féltékeny, hogy megszokott ápolóját sem engedi szíve választottjához közelíteni. Majdnem tragikus összeütközésre vezetett egy ízben a féltékenység ördöge HAGENBECK nagy ketreczében, a hol egyebek közt egy bengáli tigrispár, meg egy fokföldi nagy hím oroszlán éltek együtt. Csak nagy nehezen tudta a párbajra kelő lovagokat szétválasztani egy vakmerő őr, a ki a válságos pillanatban a ketreczbe ugrott korbácsával.

Az oroszlán a fogságban mintegy harmincz évig él és harmadfél éves korától átlag tizenhatodik évéig szaporodik.

Hasonlóan a tigris, a mely egy évvel később válik éretté. HAGENBECK parkjában több ízben sikerült a nagyobb macskafélék keresztezése. A tigris és az oroszlán házasságából föltűnően erőteljes, halvány csíkozatú korcsok származtak, a melyek azonban nem bizonyultak szaporodásra képeseknek. Leopárd és puma, oroszlán és leopárd, barna- és jegesmedve keresztezésére is voltak esetek egyes állatseregletekben.

A ragadozóknál sokkal veszedelmesebbek az értelmes, de szeszélyességükben sokszor kiszámíthatatlan elefántok. Ezek miatt HAGENBECK is nem egyszer életveszélyben forgott. Egy ilyen dühöngő óriást kötéllel kellett kivégeztetni, miután a lelövésére vállalkozó angol sportférfiú a válságos pillanatban nem merte elsűtni fegyverét. De az elefántok közt is több a szelid és tanulékony egyén. Egy Bosco nevű nagy hím elefántot HAGENBECK hat hét alatt tanított be a czirkuszi mutatványok hosszú sorozatára. Két évi művészi szereplés után véletlenül újból visszakerült hozzá ez az állat és emlékező képességének meglepő bizonyítékát adta, mert kitörő örömhangokkal ölelte magához egykori kedves gazdáját és üdvözlésül az arcját is végig nyalta.

Általán úgy tartják, hogy az afrikai elefánt az indiainál sokkal vadabb természetű és idomításra egyáltalán nem alkalmas. Ez nem felel meg a valóságnak. HAGENBECK például öt idomítatlan afrikai elefántot VIRCHOW kivánságára egy nap alatt tanított be arra, hogy egy-egy lovassal és a hátukra rakott teherrel türelmesen körülsétáljanak.

Az állatkereskedő legveszedelmesebb árucikkei a kigyók.

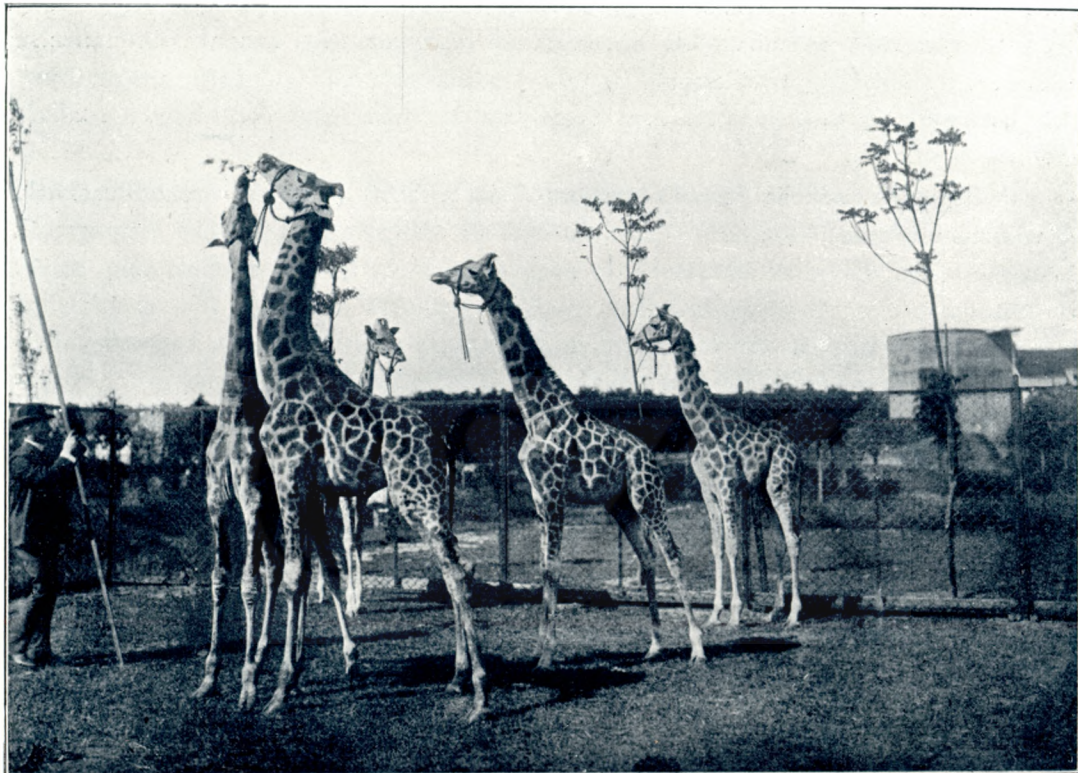
A fogságban tartott példányokon tett megfigyelések mind azt igazolják, a mit a természetrajzból eddig is ismertünk: az áldozatul ejtett zsákmánynak egészben való lenyelését, a jóllakás után hetekig tartó pihenést, az óriáskigyók falánkságát és izomzatuk hatalmas erejét, a melylyel az áldozatot összeroppantják és megölik, mielőtt lenyelnék. HAGENBECK egyik kigyója olyan falánk volt, hogy egy tengeri malacz elnyelése után éhségében a reá takart gyapjúpokrórczot nyelte be és mielőtt észrevették volna, megfuladt tőle.

Egy tengeri malaczt egyszerre két kigyó rohant meg. Mind a kettő hozzálátott az elnyeléséhez, egyik az egyik, másik a másik végéről. Az erősebbik aztán nemcsak a malaczt nyelte el, hanem vele együtt a belé kapaszkodó társát is, a mely fejfel előre siklott be amannak a torkába.

Ez a határtalan falánkság az indító oka azoknak a borzasztó viaskodásoknak, a

melyek az együtt tartott óriáskigyók között etetéskor lefolynak. Egy-egy ilyen küzdelem néha egész napon át tart. A küzdők nemcsak ravaszsággal és erővel versenyeznek, hanem egyik-másik a fogzatával is. Így például a borneói óriáskigyók HAGENBECK szemeláttára nagy húsdarabokat téptek ki egymásból harcuk közben és az egyik bele is pusztult a sebeibe, pedig a csúszómászók sebei általában elég gyorsan szoktak gyógyulni.

A legnagyobb kigyó, a mely a stellingeni kertben megfordult, HAGENBECK

Zsíráfok.

szerint 26 láb hosszú volt. Az ilyen óriás négy bárányt képes egy nap lenyelni. Emésztése mintegy tíz napot vesz igénybe. A bárányok gyapját emésztetlenül, golyókban hányja ki. Aránylag jóval tovább, majdnem négy hónapig tartott egy sertés megemésztése. De ennél is hosszabb ideig tűri az egyszer jóllakott kigyó a koplalást. DR. WESTERMANN, az amsterdami állatkert igazgatója két évig látott koplalni egy *Eunectes murinus* nevű braziliai vízi kigyót a nélkül, hogy ez a hosszú szünet a kigyónak megártott volna. HAGENBECK-nek egy *Python*-ja pedig 15 havi koplalás után is csak úgy táplálkozott, hogy egy leölt galambot a szájába nyomtak. A második galambot kevéssel azután már önként ragadta meg, de a harmadiknak az elnyelése nem sikerült; az éhezésben kimerült kigyó belefuladt.

A kigyók az egyenletes és a rendesnél melegebb hőmérséket (18–25 R°) kedve-

lik, gondos szellőzés mellett könnyen megszokják a fogságot, kivált ha vizes medencében fürödhetnek. De a kellőnél hűvösebb levegőben még a zsákmány láttára sem mozdulnak meg; elbetegesednek és elpusztulnak.

A kigyók az eddigi tapasztalatok szerint a fogságban nem szaporodnak. A fogság kezdetén egy-egy kivételes esetben tojnak ugyan tojásokat, de legtöbb nem kel ki, a kikelő fiatalokat pedig nem lehet fölnevelni. A fiatal óriások kisebb madarakat és egeret esznek. Veszedelem előtt az üres tojáshejba menekülnek.

A lusta, falánk és néha dühöngő kigyó szellemi képessége sokkalta alantabb áll, mint az emlősöké, ezért semmi különösebb ügyességre nem taníthatók. A kigyóbüvölők csak a szokásos mozdulataikat használják föl bizonyos zenei hangok kíséretében, a melyek a legtöbb állatra kellemesen hatnak. A mutatványokra legtöbbször ártalmatlanná tett mérges kigyókat, vagy a mi még veszélyesebb lehet, fiatal óriás kigyókat alkalmaznak.

A kigyókhöz sokban hasonló természete van a falánk és dühös krokodilusoknak. A víztartó medenczéjükbe esett állatot, ha egyikük észreveszi, mindnyájan megragadják és szerte tépik. Ezért az állatkertekben nagy óvatosságot igényel a velök való bánás. A hazájukban elfogott krokodilusokat ládában szállítják hozzánk. Ha az útközben kiéhezett fenevadakat a láda fölbontása után egyszerre vízbe bocsátják, határtalan dühvel rontanak egymásra és egymást a szó szoros értelmében fölfalják. Csak a legerősebbek maradnak életben, több-kevesebb sérüléssel. Ezt csak úgy lehet megakadályozni ha ilyenkor a kieresztett állatokra egyenként szájkosarat alkalmaznak.

Ha néha az egy fajhoz tartozó állatok között is kiüt az ellenségeskedés, annál kevésbé csodálkozhatunk azon, hogy a különböző fajokhoz tartozó egyének között rendesen ellenséges a viszony. Ez a körülmény néha érdekes jelenetekre adhat alkalmat. HAGENBECK-nek egy kengurúja egy izben vidám kedvében látogatóba indult és egy merész ugrással bent termett az orrszarvú rekesztékében. A vastagbőrű házigazda meglepetve látta különös vendégét és hirtelen nem jutott eszébe, hogy bántalmazza. Ellenben a hivatlan vendég a legvakmerőbb szemtelenséggel kezdé pofozni az elképpedt óriást. Szerencséjére HAGENBECK gyorsan eltávolította őt, mielőtt illetlen viselkedése a gazdának haragját fölébresztette volna.

A különböző fajokhoz tartozó állatok összeszoktatása és együttes betanítása az újabb állatszeliidítésnek egyik legérdekesebb eredménye. Ez és sok egyéb meglepő mutatvány csak a HAGENBECK-féle raczionális módszer elterjedésével jött divatba. A régi állatidomítók tüzes vassal és egyéb kínzó eszközökkel kényszerítették az állatokat engedelmességre. Összes mutatványuk az volt, hogy a félelmükben körben szaladgáló állatokat a rácson át bedugott mindenféle akadályok átugrására kényszerítették. Természetes, hogy ez a folytonos erőszakosság ellenségekké tette az egyébként jóindulatú vadakat és ezért az állatszeliidítő mindig veszélyben forgott. Az első balfogáskor el volt vészve.

HAGENBECK és tanítványai barátjukká szoktatják és jó indulattal, türelemmel nevelik az állatokat. Ha egyik-másik növendék rosziindulatúnak, vagy a tanulásra alkalmatlannak bizonyul, azt a többi érdekében eltávolítják. Minden eszközük jóformán az a

nehány húsdarabka, a mit alkalmas pillanatban az arra érdemeseknek kiosztanak. Ez az emberséges módszer nemcsak, hogy szép eredményre vezet, hanem ügyes és észszerű körültekintéssel alkalmazva csaknem veszélytelennek mondható. Sok olyan állatot tudnak ma már idomítani, a melyet ezelőtt taníthatatlannak tartottak. Ilyen például a jegesmedve és különösen a fókák, a melyek rövid idő alatt valóságos egyensúlyozó művészekké képezhetők, apportíroznak, lapdázhatnak stb.

Különös és megmagyarázhatatlan jelenség az is, hogy a fogságban néha a legkülönbözőbb állatok közt is meleg baráti viszony fejlődik. Ilyen barátságot figyelt

Tigris-kölykök.

meg HAGENBECK egy koronás daru és egy strucz, egy elefánt és egy kengurú, egy daru és egy liba, egy bengáliai tigris, egy indiai tarka párducz és egy foxterrier kutya között. Egy elefánt egy ponilovacskával olyan barátságot kötött, hogy társa nélkül enni sem tudott. Ha a kis lovat elvezették, az elefánt melankoliába esett.

Az idomító kitarító ügyessége még a házi állatok és a ragadozók közötti ellentétet is le tudja küzdeni. A ló hátán bukfenczező oroszlán a párisi hippodromban a legföltünőbb mutatványok egyike volt az újabb időben.

Az érdekes élmények és becses tapasztalatok sorában nem utolsó helyen állanak azok a följegyzések, a melyek a stellingeni állatparadicsom berendezéséről szólnak. Tanulságos dolgok ezek nekünk is épen most, mikor fővárosunk állatkert építésével foglalkozik.

Már előre is tarthatunk attól, hogy a mi állatkertünk sikeres fejlődésében hiányozni fog két főfeltétel: a szükséges tér és a szakértő vezetés. A külföldi állat-

kertek vezetői többnyire doktori diplomával és egyetemi tanári czimmal bíró kitünő szakférfiak. Nálunk csak a jogvégzettség és a mágnási születés képesít mindenre. A szakember hiába is tiltakozik ez ellen. Legjobb esetben kinevetik. És hogy a jó struczoknak és zebráknak majd hány négyszögcentiméternyi kifutója legyen, azt eldönti a városi tanács a zöld asztalnál. Pedig a tapasztalás azt mutatja, hogy az állatkert csak nagy területen lehet iövedelmező, mert ott tenyészteni is lehet, a mi a térrel lekötött tőkét bőségesen kamatoztatja.

A tágas kifutó tér fölöslegessé teszi a költséges teelö házakat, mert a trópusi állatok is nagyobbbrészt a szabadban töltik a telet. A nagyobb ragadozók, az antilopék, hattyúk, papagályok, gázlók, kazuárok, söt még az érzékeny majmok is kitünően megszokják a mi klimánkat, ha a hideg évszakban elég helyük van a mozgásra és ha mozgás közben bármikor elbujhatnak melegedö helyükre. Ez a melegedö egyszerű deszka-istálló, a mely csak a szélmentes oldalon nyitott, padozata tözeg szalmával behintve. Egyedüli fütöeszköze az állatok trágyája, a mit télen nem hordanak ki, csak friss szalmával hintik be időnként. A teelésnek ez a módja nemcsak, hogy nem árt az állatok egészségének, söt még a betegek is meggyógyulnak tőle. Némelyikök, mint a zsiráf, hosszabbra növeszti szörruháját a hideg ellen. A strucz is tömöttebb tollazatot ölt és vigan fürdik a hóban.

Vannak azonban kivételkép olyan fajok is, a melyek a mi klimánkat megszokni nem tudják.

Ma már nem egy állatpark követi a stellingeni paradicsom mintáját. Ezek között a leggazdagabb és legtermészetesebb berendezésü a BEDFORD herczegé Woburn mellett.

A külföldi állatok importálása sok kitünö anyagot szolgáltat a tenyésztés céljaira. A német állam és a magánvállalkozók tömérdeket áldoznak ma már arra, hogy az európai házi állatokat, a vadaskertek fáczánjait és szarvasait idegen fajokkal való keresztezés útján javítsák. A gyarmatok kormányja egyszerre kétezer tevét szállíttatott HAGENBECK-vel Német-Délnyugat-Afrikába.

Az anyag beszerzése nem egyszer váratlan meglepetést hoz a tudomány számára is. Ilyen volt az utöbbi években fölfedezett okapi, ez a zsiráffejü, zebracsíkozatú antilope, a mely valószínűleg nem egyéb, mint a kihaltnak tartott *Helladotherium*. HAGENBECK több oldalról nyert már értesülést a benszülöttek útján egy olyan mocsárlakó óriásról, a mely az adatok szerint a mesozoos-kor hosszúnyakü *Brontosaurus*-a lehetne. Fölfedezése az illetö vidékek megközelíthetetlensége miatt csaknem lehetetlen.

De minden állat között mégis a legkedvesebbek HAGENBECK-nek az ö ember-szabásü majmai: különösen egy Móricz nevü csimpánz és egy oráng-utáng pár: Jakab és Róza. Elsö gazdájuk gyermekkorukban fogta öket Borneóban, a hol emberi társaságban, de teljes szabadságban nőttek föl. Stellingenben külön nagy ketreczet kaptak és egy ápolót, a ki kizárólag velök foglalkozott. A telet a zsiráfok házában töltötték. Innen nyáron egy toló ajtó nyitásával maguk mehetek ki bármikor a szabadba. De helyzetük mégis csak rabság volt és a szabadulás vágyát száz furfangos ügyeskedéssel árulták el. Szellemi képességük gyakran fölemelkedik az eszközök önkéntes és cél-tudatos használatáig, a mi pedig az östörténet tanúsága szerint az emberies művelödés

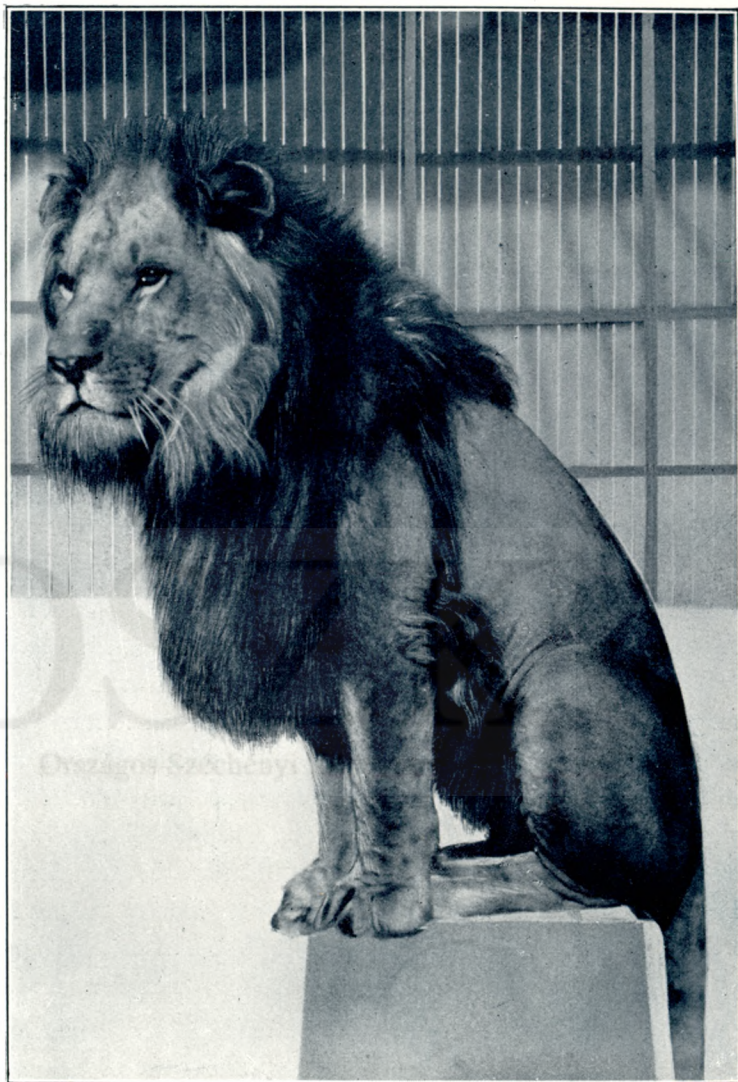
első lépésének tekinthető. A furfangos Móricz egy ládára fölteszi a játékszerű odatett bádoggömböt, arra fölállítja oráng-társnőjét, Rózát és annak vállain át szökik ki a fölül nyitott ketreczből. Mikor útját elrekesztik, hintázó kötelével, máskor pedig egy emeltyűnek használt vasrúddal, vagy az ápolótól ellopott kulcsokkal szabadul ki.

Az emberszabású majmok társasága HAGENBECK-nél együtt étkezik, csinosan felöltözve, terített asztalnál, európai szokások szerint, a melyeket kifogástalanul elsajátítottak. Az asztalnál Móricz a főszolgáló pinczér, a ki újabban néhány hét alatt megtanult kerékpározni és ezt a foglalkozást nagy szenvedéllyel űzi.

A legnehezebben szokik a rabsághoz az afrikai gorilla, a mely bánatában rendesen étlen gubbaszkodik egy helyben, elbetegesedik, mígnem elpusztul. A fent ismertetett társasághoz újabban egy fiatal gorilla érkezett, a melyet sajátos meglepetéssel fogadtak. Móricz örvendő hangokkal nyújtotta elé

kezét a rácson át, de a jövevény ezt a jóindulatot nagyon egykedvűen fogadta. Erre Móricz sértődötten fordult el és homokot dobott a kis gorilla felé. Főlindulásában már most társai is mellé álltak és Róza köpködéssel fejezte ki megvetését.

Nem lehet tagadni, hogy hosszabb megfigyelésre érthető mimikát is észlelhetünk az emberszabású majmok arcán. Szájuk széthúzódása félreismerhetetlen nevetés, örömiük és bánatuk épen úgy kifejeződik vonásaikon, mint az emberi arczon.

Megszelidített oroszlán.

A SZAMÁR.

Irta: SÓLYOM.

LEGTÖBB háziállatunk őshazája Ázsia, mely egyben a türelmes szamárnak is bölcsője. Nyugatázsia vadszamara (*Equus onager*) képviseli ma is a szamarak törzsnemzettségét. Megszelídített fajtája, mint hasznavehető teherhordó állat, már az ó-assyr korszakban szerepel. A ninivei reliefszeletek számaralakja, alig különbözik a bagdadi vagy mossuli nagyhirű számarvásárokra ma felhajtott csacsik típusától. Ó-Egyiptomban a Negada-korszakból fennmaradt leleteken látunk pompásan megrajzolt háziszamarakat; jellemző hátkeresztjük kiváló élesen körvonalozott.

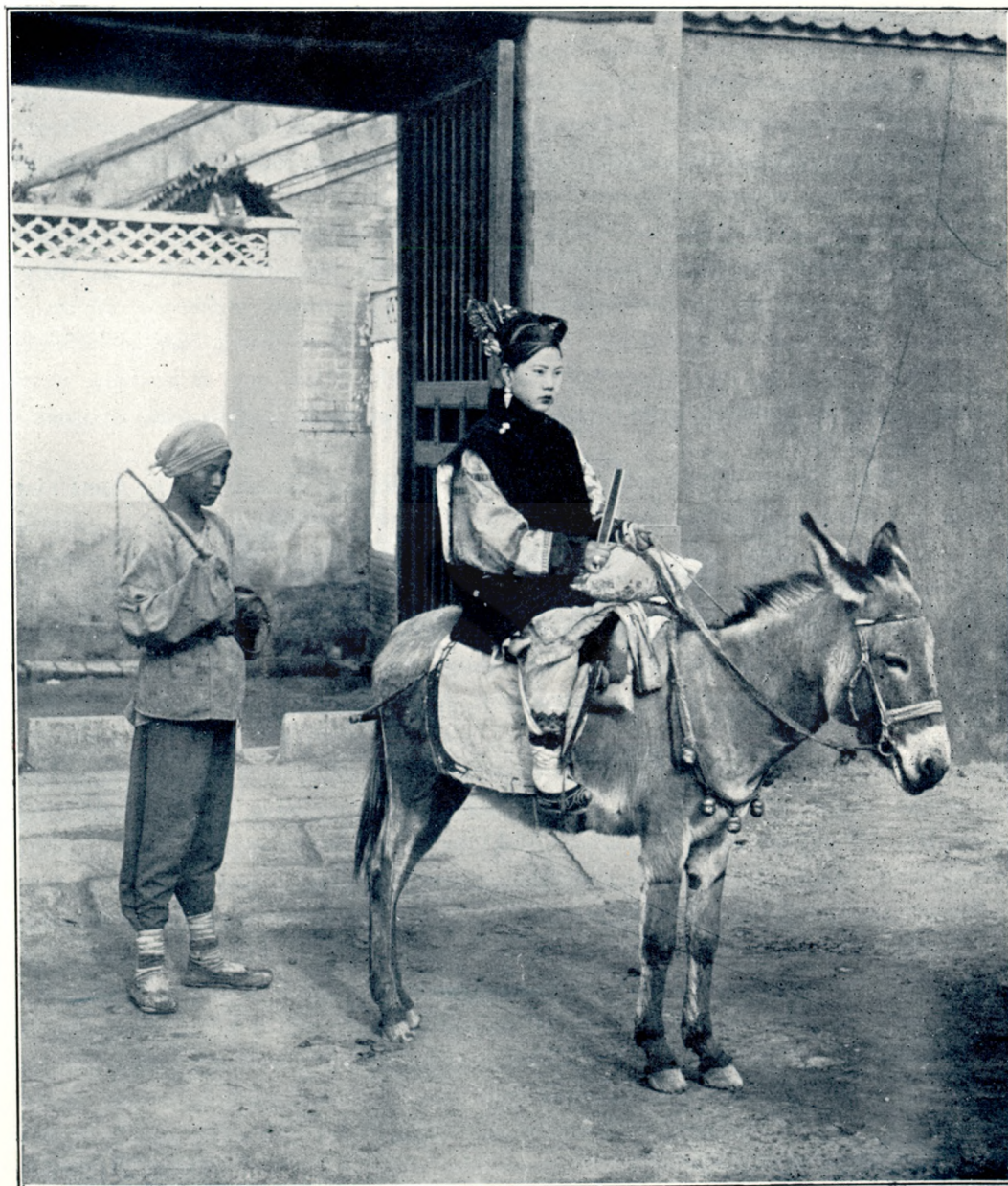
Míg Nyugatázsia sík földjén a szamár ősidőktől fogva csupán teherhordó állat volt, addig a hegyvidékek lakói, hasznavehető házasállatként kultiválták azt inkább. Legnagyobb számarállomány fölött Kisázsia rendelkezik, a hol legfőként vízholdó állatként szerepel; típusa itt feketeszőrű. Legszelidebbek Szíria hegyvidéki szamarai. Arábia afrikai eredetű számarfajtái kisebb alkatúak és világosabb színezetűek, mint Előázsia feketeszőrű kecses csacsija; viszont szép, nagyalkatú hófehér szamarat tenyészt Nedjedi hegyvidéke; fehér szamarat csakis a legelőkelőbb arab vagy gazdag arabiai zsidóság tart magának. Szíriától a távol Khináig azért Ázsiában mindenütt találkozhatunk a számarral.

A sötét világrész szamarának őshazája Keletafrika, a hol az idők folyamán az ott ma is honos vadszamárból (*Asinus taenopioides*) tenyésztették a szamarat háziállattá. Legrégibb csontleleteire a Gallák földjén akadtak. Abesszinia számarállományt legfőként azért tart, hogy azt állandóan keresztezze a lóval. Legnépszerűbb állat a szamár Egyiptomban, a hol az egyiptomi számarhajcsár ma is jellemző alakja a Nilusvölgy összes helységeinek. A Kairót összebarangoló avagy a Suezben és Port-Saidban partra szálló idegen, az egyiptomi számarhajcsárok tolokodását nem egyhamar fogja elfelejteni. Egyiptomnak Arábiából behozott tetszetős külsejű szamarai hófehérek vagy izabellasárgák; értékük 700—1000 korona közt váltakozik.

Földrészünkön a szamár inkább csak Olaszországban és Spanyolországban emelkedett némi népszerűségre. A lenézés és a rossz bánásmód, a melyben a szamarat európa-szerte részesítik, valósággal csenevész állattá teszi őt Arábia nemesvérű szamarával összehasonlítva. Legsilányabbak Görögország szamarai; aránylag legerőteljesebbek a szicíliaiak, a hol egyébként külön törpe számarfajt is kultiválnak.

A számarral az ó-szövetség könyveiben ismételtelen találkozhatunk. MÓZES, a «Genezis» könyvének 16. fejezetében, ugyancsak hangsúlyozza a szamár csökönös, makacs, megszelídíthetlen természetét. JÓB könyvében már a szamár zoológiai sőt biológiai részletes ismertetésével is találkozhatunk.

A kirgiz, a tatár, az arab és a perzsa, a vad állapotban csatangoló szamarat rendszeresen vadássza; az idősebbek húsát megeszik; az elárvult fiatalokat pedig befogdosák és megszelidítik.

Pekingi mandzsú-leány szamárhátán.

A mongol-steppék félvad szamara a dsigettái, a khinaiak yelothé-je már inkább az öszvérre emlékeztet semmint a szamárra. Gyorsaságáért a tibetiek isteni kultusz tárgyává tették; hadistenük szoboralakja is dsigettáihátán ül.

A PETŐFI által is dalba foglalt szamár, a melyen a «juhász megy», a csöndes béketűrés találó jelképeként szerepel ma világszerte. A közmondásossá vált «lusta» szamár, Közép- és Észak-Európa szamarára talán alkalmazható, ám a délvidék szamarára, gyorsasága és fürgesége mellett, egyáltalán rá nem illik a «lusta» jelző. A szamár lustaságát nálunk inkább az aránylag zord klíma okozza. A csapadékdús, hűvös, sőt hideg éghajlat a szamár nem kedveli, sőt azt megsínyli; a mi aztán elsősorban lustaságában szokott megnyilatkozni. Milyen füрге, gyors lábú, kecses mozdulatú állat Észak-Afrika s legdélibb Európa szamara! A megvetett szamártövis és bogáncskoró sovány kosztjára utalt folyton ütlegelt szamarunk, még enyhébb klímánk esetén sem volna képes mai rossz hírnevén valamit lendíteni!

Az előkelő perzsa többnyire szamarháton utazik; a szamár menetelése korántsem döcögős s a dúsan ezüstözött, aranyozott szerszámmal felkantározott formás, füрге perzsa csacsík alakja nem is hasonlítható a mi elkényszeredett vízhordó szamaraink elhanyagolt külsejéhez. A perzsa pap a molla, nem is ül más állatra, mint a hófehér-szőrű szamár. Legtarkább szőrű szamarakat Bokharában láthatunk. A bokharai világ-hírű vásárokon a szamarak ezrei néha valósággal életveszélyes tolongást okoznak a vásáros nép között.

Az ó-kor népei közül, legtöbb becsben állott a szamár Palesztinában. ÁBRAHÁM, MÓZES és több más ótestamentumbeli férfi szamarháton járt. Az üdvözítő is, szamarháton vonult be Virágvasárnapján Jeruzsálembe. A biblia Bálám vagy Bileám szamarának alakja is közmondásos. A föld megmunkálásában mindenkor részt vett Palesztina szamara. MÓZES egyebek közt megtiltja népének azt is, hogy szamarat ökörrrel együtt fogjon járomba. JEZSAIÁS próféta részletes útbaigazításokat ad könyvében arról, hogy miként kelljen a szamarat ellátni és gondozni. Az ó-görög mithosban is szerepel a szamár. MIDÁS király aranyat adó szamara eléggé ösmert állatalak. Az AESOPUS-PHAEDRUSI mesekörben a szamarak ugyancsak tanulságos példabeszédek objektumaiként szerepelnek. Kelet női, kivált az egyiptomiak, ösidőktől fogva előszeretettel ültek szamarhátra. A próféta szent helyeire: Mekkába és Medinába elzarándokló igazhitű mohamedánok ma is legtöbbnyire szamarháton teszik meg ezt a zarándokutat. A kelet jól ösmert szamarahajcsárja, botvégével bökdösi és kormányozza tovahaladó szamarát.

Európa lusta szamaráról már HERODOTOS is följegyezi, hogy a hideget nem sziveli. ARISTOTELES is azt állítja róla, hogy folyton borzong a hidegtől s azért a gallok és scythák nem tenyésztik. A római császárok idején, sőt a köztársaság alatt is, a takarosabb külsejű szamár jó áron elkelt; legkeresettebbek voltak a füрге arkádiai szamarak («árki-csacsijaink»). VARRO híres szép négyes szamárfogatát 400 ezer sesterciusért vette. PLINIUS írja, hogy a tenyészszamár-csödörök ára 300—400 ezer sestercius között váltakozott. Olyan hihetetlenül horribilis árak ezek, a minőkről a jelenkor Derby-lovai sem álmodoznak; ám Róma szertelen pazarlása és fényűzése mellett az ilyen képtelen árak is valószínűeknek látszanak.

A középkor folyamán a szamár legfőként gabonát őrölt a malmokban; a Szardínia szigetén fönnálló «mola asinaria»-k, ma is csak oly kezdetleges őrlőműhelyek, mint a minőket Pompéji romjai közt találhatunk. Szardínia szigete ösidők óta kultiválja

szamarát; az eléggé csinos alkatú szamarak után kapta a szomszéd szigetek egyike az «Asinaria» nevet.

A Brit szigeteken elsőbbsen II. HENRIK király alatt történik említés a Déleurópából betelepített szamárról. SHAKESPEARE a «Szentivánéji Álom»-ban megörökítette s halhatatlanná tette a szamarat. A középkorban Anglia-szerte rövidre nyesték a szamarak hosszú fülét. Középkorhoz illő, barbár eljárás volt ez is.

A szamártej, különösen tüdővész ellen, minden időkbén, hatékony szerként szerepelt. Hogy a szalámiba itt-ott szamárhúst vegyítenének, az legfejebb ráfogás; a rágósan kemény, sajátságos utóízű szamárhús a szalámit élvezhetetlenné tenné.

Hogy általában a szamárkultusz, legkivált Európában, messze mögötte maradt a többi háziállatok kultuszának, az részben a szamár hasznavehetőségének vajmi szűkre szabott mivoltában, részben a magasan fölötte álló ló nagy hasznavehetőségében, részben pedig a szamár szimpla külsejét kevésbé rokonszenvéssé tevő kellemetlen hangjában találja eléggé indokolt magyarázatát.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Egy agár időszámítása. Közismert dolog, hogy az agarak a legsunyibb és legtorkosabb kutyák közé tartoznak, s hogy sokszor meglepő ügyességet fejtenek ki valamely kiválóan kedvelt falat megkaparintásában. Ebből a szempontból tipikus példány volt egy nyirvidéki falucskában lézengő agár, a mely — nem tudni milyen körülményből kifolyólag — élt-halt a «barchesz»-ért, vagyis az orthodox zsidók ünnepi kalácsáért. Tudvalevő dolog, hogy ezt hetenként egyszer sütik és pedig minden pénteken délután. Jól tudta ezt a szóbanforgó agár is, mert minden pénteken, pontosan az esti csillag feljövetele előtt megjelent valamelyik mit sem gyanító zsidó családnál és elvitte onnan kedvencz ételét, a barcheszt. Sokszor még azon forrón, a kemenczéből szedte ki. Nem volt rá eset, hogy valamelyik pénteket elmulasztotta volna s természetesen mindig ott jelent meg, a hol legkevésbé se várták. A hét többi napjain, vagy pláne a péntek folyamán messze elkerülte még a táját is azoknak a házaknak, a melyekben barcheszt szoktak sütni, széltében hangoztatott magyarázat szerint azért, hogy idő előtt föl ne hívja magára a figyelmet. Valósággal réme lett a lakosság barcheszevő részének, fölváltva hol itt, hol ott jelent meg s mindig oly ügyesen csinálta a dolgot, hogy sohasem vesztett rajta. Pedig! — A hitközség végre is küldöttségileg kérte az agár gazdáját, hogy pénteken ne engedje azt szabadon járni. Az esetből azt az érdekes következtetést lehet vonni, hogy az agár meg tudta állapítani és megjegyezni a pénteki

napot és azokat a házakat, a melyekben kedvencz ételét föltalálhatta; pedig ilyen ház sok volt abban a községben.

Schenk Jakab.

Magyar kutató Afrikában. Folyóiratunk munkatársa, *Katona Kálmán*, a mult év végén a Hazai Zoologiai Laboratorium megbízásából újból elutazott Közép-Afrikába, a Viktoria-Nyanza-tó vidékére, a hová szerencsésen megérkezett s állattani gyűjtéseit megkezdte. Az eddig gyűjtött állatok nagy részét már elküldötte Budapestre, a hová a rovarok és madarak egy része már megérkezett, az emlősök (köztük sok szép és ritka antilóp) még útban vannak, de ezen küldemény megérkezése is rövid időn belül várható.

Javitandók. Az «Állatvilág» f. évi 3. füzetének 40. oldalán alulról a 12. sorban két értelmetzavaró hiba maradt: «csízek» helyett ugyanis «csérek» és «szarkák» helyett «szerkők» lenne a helyes szöveg.

„AZ ÁLLATVILÁG”

Állattani, vadászati és halászati folyóirat.

Megjelenik kéthavonként, eredeti képekkel gazdagon illusztrálva. Előfizetési ára egy évre 5 korona, mely összeg «Az Állatvilág» kiadóhivatala címére (Budapest, VII. kerület, Damjanich-utca 36.) küldendő. Telefon: 17—23.

A lap szellemi részét illető küldemények egyenesen a szerkesztőhöz (Csiki Ernő Budapest, VIII., Magyar Nemzeti Múzeum) intézendők.

A kiadóhivatalban kapható még néhány példány bekezdési tábla «Az Állatvilág» 1908. évfolyamához, darabja 1 korona 20 fillérért.

HAZAI ZOOLOGIAI LABORATORIUM

Budapest, VII., Damjanich-utca 36. sz.

Ajánljuk intézetünket a t. vadászközönség figyelmébe.

Intézetünk *emlős állatokat és madarakat* a legmodernebb követelményeknek megfelelően természetűen, dermoplasztikai alapon és művészi kivitelben preparál, úgy magánosok, mint iskolák és múzeumok részére.

Vállalkozik mindenféle *vadásztrofeák* elkészítésére tartós és szép kivitelben, úgyszintén állati bőröknek szőnyegnek való kikészítésére.

Iskolák, múzeumok részére egész gyűjteményeket szállít, szertárak berendezésére vállalkozik.

A «Hazai Zoologiai Laboratorium»-ban az összes tárgyak dr. MADARÁSZ GYULA, az intézet igazgatójának ellenőrzése mellett készülnek és az intézet a szállított preparátumokért a legmesszebb menő kezességet vállalja.

ELSŐ MAGYAR HANGLEMEZGYÁR

◆ ◆

Egyedüli magyar
hanglemezgyár.

◆ ◆

Versenyképes bár-
mely külföldi gyár-
:: ral ::

◆ ◆

Vezérképviselet :
Budapest, VII.,
Rákóczi-út 40. sz.

◆ ◆

Elsőrendű gyárt-
:: mány ::

◆ ◆

Tessék hanglemez-
:: jegyzéket kérni ::

◆ ◆

Vezérképviselet :
Budapest, VII.,
Rákóczi-út 40. sz.

Pártoljuk a honi ipart!

STEPHANEUM NYOMDA R. T.
Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28/a.

